

ЕТНОСОЦІАЛЬНИЙ ВИМІР РЕЛІГІЇ

Рецензія на книгу Лозко Г. С. Боги і народи. Етносоціальний вимір: курс релігієзнавства. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 624 с.

У квітні 2015 р. побачила світ унікальна за змістом і викладом матеріалу книга доктора філософських наук, професора кафедри соціології Чорноморського державного університету імені Петра Могили, члена Національної Спілки письменників України, етнолог-релігієзнавця і просто чудової людини Галини Сергіївни Лозко «Боги і народи. Етносоціальний вимір».

У книзі висвітлено соціальні виміри релігії як етнокультурного феномену, показано взаємозв'язок етносу з його рідними світоглядними уявленнями й ментальністю, які й досі значно впливають на суспільство; подано основні відомості про етнічні та світові релігії; показано, що глибинні причини протиріч між народами можуть бути закладені в самих релігійних вченнях. Автор пропонує через наукові знання й культуру міжконфесійного діалогу долати суперечності та сприяти гармонізації суспільних відносин.

Рецензована книга є курсом лекцій з релігієзнавства, які викладаються в ЧДУ імені Петра Могили і фактично продовжує серію навчально-методичних праць Г. С. Лозко, що друкувались останнім часом у тернопільському видавництві «Мандрівець» (директор – Богдан Фенюк): «Антологія християнства. Хрестоматія з релігієзнавства та культурології» (2010), «Філософія науки. Конспект лекцій для аспірантів» (2011); «Етнодержавознавство. Філософсько-теоретичний вимір: курс лекцій» (2012); «Українське народознавство» (2014).

Книга «Боги і нарди. Етносоціальний вимір» вийшла солідною за об'ємом (36,2 друкованих аркушів) і змістом (14 розділів у двох частинах):

Частина I. Первісні та етнічні релігії.

- Розділ 1. Релігієзнавство як наукова галузь. Сутність та типологія релігії.
- Розділ 2. Первісні релігійні вірування та релігії давнього населення України.
- Розділ 3. Язичництво – етнічна релігія слов'ян.
- Розділ 4. Ведизм – спільна основа всіх етнічних релігій індоєвропейців.
- Розділ 5. Релігія Давнього Єгипту: унікальність і загадковість.
- Розділ 6. Еллінізм – релігія радості й щастя.
- Розділ 7. Релігія римлян: пріоритет абстрактного над конкретним.
- Розділ 8. Релігії Китаю та Японії: національний ультраконсерватизм.

– Розділ 9. Юдаїзм (іудаїзм) – релігія національної винятковості.

Частина II. Світові та новітні релігії.

- Розділ 10. Буддизм – перша світова релігія: зверхність етики смерті над етикою життя.
- Розділ 11. Християнство – найчисельніша світова релігія: етика мучеництва як антипод етиці щастя.
- Розділ 12. Іслам – релігія подвійних стандартів.
- Розділ 13. Пошуки нової релігійності: етнотрадиційні та неорелігійні рухи (Нью-Ейдж).
- Розділ 14. Психологія релігії: релігійний фанатизм та релігійна толерантність. Законодавство про свободу віросповідань¹.

Книга починається вступним словом та переліком умовних скорочень. Кожна структурна частина містить декілька епіграфів, які вдало ілюструють текст, а також настроюють читача на відповідне сприйняття матеріалу. Зокрема, дуже влучними є цитати Михайла Грушевського про язичництво: «Український народ – Дажбожий внук»² або з «Біблії» про християнство: «Ми проповідуємо Христа розп'ятого – для юдеїв згіршення, а для греків – безумство»³.

Книга відповідає всім необхідним нормам, які висуваються до навчальної літератури. По-перше, в кожному розділі виділено структурні частини, іншим шрифтом показано визначення. По-друге, розділи закінчуються структурованими висновками. По-третє, до кожного розділу подано об'ємний список основної та додаткової літератури. Крім цього, видання містить післяслово та першоджерела святих писань і список загальної літератури, що включає підручники та навчальні посібники.

Курс релігієзнавства видано на чудовій поліграфічній базі в твердому переплетенні, накладом у 1000 примірників, що для сучасного видання є навіть певним перевищенням існуючої «норми» в 300–500 примірників. Книга буквально зачаровує з першого погляду, викликає зацікавленість, ламає старі стереотипи.

Вже обкладинка викликає подив і запитання: «До чого фото галактики «Чумацький Шлях», як ілюстрація до релігієзнавства?» Наступний малюнок – стилізоване зображення на трипільській мисці

¹ Лозко Г. С. Боги і народи. Етносоціальний вимір: курс релігієзнавства / Г. С. Лозко. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – С. 3.

² Там само. – С. 95.

³ Там само. – С. 454.

(Гребеннюків Яр, межиріччя Південного Бугу та Дніпра). Вони обидва нагадують своєрідний «коловрат» – символ слов'янського рідновірства. «Зображення на обкладинці – наша галактика Чумацький Шлях, у якій знаходиться Сонячна система разом із Землею. Ще в прадавні часи люди на нашій планеті вже мали такі знання, що їх ми отримуємо завдяки сучасним технологіям. Доказом є зображення, які вони нанесли на посуд, на камінь, на писанки», – пояснює Г. С. Лозко.

Інше питання, на яке ми спробуємо відповісти – в чому специфіка рецензованого курсу, тим більше, що з релігієзнавства в наш час виходить багато посібників, підручників і курсів лекцій. Серед них: «Академічне релігієзнавство» за ред. А. М. Колодного (2000); «Релігієзнавство» за ред. В. І. Лубського (2000); «Релігієзнавство» за ред. М. М. Заковича (2000); «Релігієзнавство» А. Л. Чернія (2002) і «Типологія релігій. Курс загального релігієзнавства» С. А. Рижкова (2005).

Специфіка публікації Г. С. Лозко полягає в тому, що питання релігієзнавства розглянуто максимально об'єктивно, де автор не віддає переваги жодній з релігій. Разом із тим, простежуються україноцентричні, етнічні позиції: автор розглядає кожну релігію під кутом зору національно-екзистенційної методології, що дає можливість акцентувати увагу на корисності чи небезпеці тих чи інших духовних систем саме для України. Книга дає змогу задуматися про сутність монотеїстичних та політеїстичних релігій, про те сокровенне питання, а що втратили слов'яни ставши на шлях християнізації, і чи були перспективи в українського язичництва, яке є продовженням ведизму – найдавнішої етнічної релігії індоєвропейців, яка у вигляді різних шкіл індуїзму живе й досі (1 млрд 33 млн сповідників)?

Особливою родзинкою книги «Боги і народи» є дуже влучна авторська характеристика релігій, подана в назвах розділів. Чи сприймуть ці визначення представники різних релігій, напевно, дехто ні, але для більшості читачів вони будуть саме такими: «Еллінізм – релігія радості й щастя», «Юдаїзм – релігія національної винятковості», «Християнство – етика мучеництва як антипод етики щастя», «Іслам – релігія подвійних стандартів»¹.

Однак, курс з релігієзнавства має і певні недоліки. На наш погляд, логічнішим було б поділити книгу на три частини. Тим більш, що вчення про триєдність добре описано на сторінках 104–110. Розділ I можна було б внести у «Вступне слово». Частина I складалася б з розділів 2–8, а частина II могла мати назву «Світові релігії», куди, крім буддизму, християнства та ісламу додали юдаїзм та індуїзм. Новітні релігії бажано було б виділити окремою частиною та розширити, а розділ 14 перенести в післяслово.

Проте вказані недоліки мають рекомендаційний характер і не впливають на загальне позитивне враження від книги Г. С. Лозко «Боги і народи. Етносоціальний вимір: курс релігієзнавства», яка є важливим внеском у дослідження історії релігії, соціології релігії, культури, етнології, етнографії. Книга буде корисною для викладачів, студентів, аспірантів, науковців, а також широкого загалу громадськості, хто цікавиться проблемами релігії, історії та української культури.

Завершити рецензію хочеться епіграфом до «Вступного слова»: «Народ кладе на своїх Богів печать своєї національності» (Іван Нечуй-Левицький)². А формування і виховання гармонійної людини можливе лише в національній (етнічній) релігії.

¹ Там само. – С. 3.

² Там само. – С. 4.